

BÖLÜM 6. KAMU BÜTÇESİ ve MALİYE POLİTİKASI (KEYNESYEN MODEL DEVAMI)

Kamu bütçesi, Millet Meclisi tarafından onaylanıp kanunlaşan ve devletin planlanan gelir ve harcamalarını gösteren yıllık bir programdır.

Kamu Bütçesi 2 ana parçadan oluşur:

- i) Devlet gelirleri [**T**ax=vergi; devletin gelirleri büyük ölçüde vergilerden oluşur]
- ii) Devlet harcamaları (**G**overnment expenditure=Hükümet harcamaları)

Kamu Bütçesi için 3 durum söz konusudur:

1. **T = G** durumuna “Denk Bütçe” denir. Bu durumda $\boxed{\text{Gelirler} = \text{Harcamalar}}$ olur.
2. **T > G** durumuna “Bütçe Fazlası” denir. Bu durumda $\boxed{\text{Gelirler} > \text{Harcamalar}}$ olur.
3. **T < G** durumuna “Bütçe Açığı” denir. Bu durumda $\boxed{\text{Gelirler} < \text{Harcamalar}}$ olur.

Maliye Politikası

Maliye Politikası, hükümetin **kamu harcamalarında** ve/veya **vergilerde** değişiklikler yaparak bunu hazırlanan bütçeye yansıtması ve bu şekilde ekonomide arzu edilen hedeflere ulaşmaya çalışmasıdır.

(Harcama) Çarpanı $k = \frac{1}{1-c}$ idi. Dolayısıyla otonom yatırımlarda ya da **kamu harcamalarında** meydana gelen otonom bir değişme milli geliri **k** katı kadar artırmakta idi. (Hatırlatma: “c” marjinal tüketim eğilimidir.)

Örnek 1 (Hatırlatma). Ekonomide otonom yatırımlarda 20 milyon TL’lik bir artış olsun. Marjinal tüketim eğilimi de $c=0,75$ olarak verilsin. Bu durumda milli gelir ne kadar artar?

$k = \frac{1}{1-0,75} = 4$ olur. Bu katsayıyı 20 milyon TL ile çarparsak toplam milli gelirdeki değişim (reel GSYH)

4 x 20 milyon TL= 80 milyon TL olur.

Örnek 2. Ekonomide **kamu harcamalarında** 20 milyon TL’lik bir artış olsun. Marjinal tüketim eğilimi de $c=0,75$ olarak verilsin. Bu durumda milli gelir ne kadar artar?

$k = \frac{1}{1-0,75} = 4$ olur. Bu katsayıyı 20 milyon TL ile çarparsak toplam milli gelirdeki değişim (reel GSYH)

4 x 20 milyon TL= 80 milyon TL olur.

Dolayısıyla otonom yatırım ve kamu harcamalarındaki bir değişikliğin milli gelir (reel GSYH) üzerindeki etkisi için harcama çarpanı (k) kavramını kullanıyoruz.

Vergi Politikası

Vergi politikasında ise durum farklıdır.

Vergi Çarpanı şöyle tanımlanır. $k_T = \frac{-c}{1-c}$. Formüldeki – (negatif) işareti vergi arttıkça milli gelirin azalacağına ya da vergi azaldıkça milli gelirin artacağına işaret eder.

Örnek 3. Ekonomide **vergilerde** 20 milyon TL'lik bir artış olsun. Marjinal tüketim eğilimi de $c=0,75$ olarak verilsin. Bu durumda milli gelir ne kadar azalır?

$k_T = \frac{-0,75}{1-0,75} = -3$ olur. Bu katsayıyı 20 milyon TL ile çarparsak toplam milli gelirdeki değişim (reel GSYH)

-3×20 milyon TL = - 60 milyon TL. Yani 60 milyon TL'lik bir azalma olur.

Dolayısıyla vergilerdeki bir değişikliğin milli gelir (reel GSYH) üzerindeki etkisi için vergi çarpanı (k_T) kavramını kullanıyoruz.

Örnek 4. Ekonomide **hükümet harcamalarında** ve **vergilerde** eş zamanlı olarak 20 milyon TL'lik bir artış olsun. Marjinal tüketim eğilimi de $c=0,75$ olarak verilsin. Bu durumda milli gelirden ne kadarlık bir değişim olur?

Hükümet harcamalarındaki bir artış milli geliri 80 milyon TL artırırken, vergilerdeki artış milli geliri 60 milyon TL azaltır. Dolayısıyla net etki milli gelirden 20 milyon TL'lik bir artıştır ($80 - 60 = 20$).

Not: $k + k_T = 1$ olur. (Harcama çarpanı ile vergi çarpanının toplamı 1'dir). Bu duruma denk bütçe çarpanı denir.

Maliye Politikaları Ne Zaman Uygulanmalı?

1. Ekonomide bir **enflasyonist açık** olduğunda **daraltıcı maliye politikası** uygulanmalıdır.

Amaç, toplam harcamaları ve dolayısıyla aşırı talebi azaltmaktır. Bunun için

i) devlet harcamaları azaltılabilir ya da

ii) vergi oranları artırılabilir veya

iii) her ikisi birlikte yapılabilir.

2. Ekonomide bir **deflasyonist açık** olduğunda **genişletici maliye politikası** uygulanmalıdır.

Amaç, toplam harcamaları dolayısıyla yetersiz talebi artırmaktır. Bunun için

i) devlet harcamaları artırılabilir ya da

ii) vergi oranları düşürülebilir veya

iii) her ikisi birlikte yapılabilir.

Bölüm 7. Enflasyon

Enflasyon: Bir ekonomide genel fiyat düzeyinde meydana gelen artışı ifade eder.

Örneğin 2014 yılındaki **enflasyon oranı (bir başka deyişle 2014 yılında 2013'e göre genel fiyat düzeyinde meydana gelen artış yüzdesi)** hesaplanmak istendiğinde;

$$\text{Enflasyon oranı}_{2014} = \frac{\text{Fiyat Endeksi}_{2014} - \text{Fiyat Endeksi}_{2013}}{\text{Fiyat Endeksi}_{2013}} \times 100$$

formülü kullanılır.

Nominal değerlerin enflasyondan arındırılmış hallerine reel değerler denir.

Bazı Kavramlar:

Deflasyon: Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli düşmeye denir (Bu kavrama bazen negatif enflasyon da denir).

Örnek. Fiyat endeksi 100,90,80 ve 70 şeklinde azalmaktadır.

Dezenflasyon: Fiyatlar genel seviyesindeki artış oranının azalmasına denir.

Örnek. Fiyat endeksi 100,150,160,161 şeklinde azalan oranda artmaktadır.

Çekirdek enflasyon: Gıda ürünleri ve enerji grupları dışlanarak hesaplanan enflasyona denir.

Manşet enflasyon: Gıda ürünleri ve enerji grupları dışlanmadan hesaplanan enflasyona denir.

Enflasyon türleri:

1. **Sürünen enflasyon:** Tek haneli enflasyon (örneğin yıllık % 3, % 8 gibi).

2. **Dört nala enflasyon:** Çift haneli enflasyon (örneğin yıllık % 25, % 80 gibi).

3. **Hiper enflasyon:** Aylık enflasyonun bir yıl boyunca % 50 ve/veya üzeri olduğu durumlara denir.

Nedenlerine Göre Enflasyon Çeşitleri

1. Talep Enflasyonu: Herhangi bir nedenle **toplam talepte** meydana gelen artışın fiyat düzeyini artırmasına denir. Arkasında hükümet harcamalarının ve para arzının artması gibi nedenler vardır.

2. Maliyet Enflasyonu: Herhangi bir nedenle **maliyetlerde bir artışın (emek girdisi, sermaye girdisi ya da petrol girdisinin fiyatlarının artması)** fiyat düzeyini artırmasına denir. Girdi fiyatlarındaki artış sonucu üretim maliyetlerinin artmasından kaynaklanır.

Not: Bu iki tür enflasyona ek olarak bir de **enflasyon beklentisinden** kaynaklanan enflasyon vardır.

Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki

Hükümet hem enflasyonu, hem de işsizliği düşürmek ister. Fakat enflasyon ile işsizlik arasında kısa dönemde negatif bir ilişki vardır.

Yani kısa dönemdeki genişletici politikalar bir yandan işsizliği azaltmada önemli bir rol oynarken bir yandan da enflasyonu tetikler.

Kısa dönemdeki daraltıcı politikalar ise enflasyonu düşürürken işsizliği artırabilir.

İşte ekonomideki bu negatif ilişkiye **"Phillips Eğrisi"** denir.

Bölüm 8. Döviz Kuru

Bir birim yabancı paranın ulusal para cinsinden fiyatına **nominal döviz kuru** denir.

1 \$ (dolar) = 2.32 TL ifadesi 1 \$ verildiğinde karşılığında 2.32 TL alınabileceğini ifade eder.

Nominal Döviz Kurunun Yükselmesi

1 \$ = 2 TL iken 1 \$ = 3 TL olursa buna **nominal döviz kurunun yükselmesi** denir ve bu durumda ulusal para **nominal değer kaybına** uğrar (**TL, \$ karşısında daha değersiz hale gelir**).

Nominal döviz kurunun yükselmesi, ithal edilen malların (yurt dışından satın alınan malların) Türk vatandaşlar için pahalılaşması anlamına gelir.

Örneğin, ithal bir ayakkabı 100 \$ olsun. Kur 1 \$ = 2 TL iken bu ayakkabının TL cinsinden fiyatı $100 \cdot 2 = 200$ TL olurken, kur 1 \$ = 3 TL iken aynı ayakkabının TL cinsinden fiyatı $100 \cdot 3 = 300$ TL olur.

Özetle, döviz kurunun yükselmesi ithal tüketim ve girdi mallarının (örneğin enerji) fiyatlarının artmasına neden olur, yani ithalat zorlaşır.

Nominal döviz kurunun yükselmesi, ihraç edilen malların (yurt içinde üretilen malların yurt dışına satılması) yabancı vatandaşlar için ucuzlaması anlamına gelir.

Örneğin, yerli üretim bir ayakkabı 120 TL olsun. Kur 1 \$ = 2 TL iken bu ayakkabının \$ cinsinden fiyatı $120 / 2 = 60$ \$ olurken, kur 1 \$ = 3 TL iken aynı ayakkabının \$ cinsinden fiyatı $120 / 3 = 40$ \$ olur.

Özetle, döviz kurunun yükselmesi ihraç mallarının fiyatlarının yurt dışı alıcılar açısından ucuzlamasına neden olur, yani ihracat kolaylaşır.

Nominal Döviz Kurunun Düşmesi

1 \$ = 2 TL iken 1 \$ = 1 TL olursa buna **nominal döviz kurunun düşmesi** denir ve bu durum **nominal değer kazancı** olarak da nitelendirilir. (TL, \$ karşısında daha değerli hale gelir).

Nominal döviz kurunun düşmesi ithal edilen malların (yurt dışından satın alınan malların) Türk vatandaşlar için ucuzlaması anlamına gelir.

Örneğin, ithal bir ayakkabı 100 \$ olsun. Kur 1 \$ = 2 TL iken bu ayakkabının TL cinsinden fiyatı $100 \cdot 2 = 200$ TL olurken, kur 1 \$ = 1 TL iken aynı ayakkabının TL cinsinden fiyatı $100 \cdot 1 = 100$ TL olur.

Özetle, döviz kurunun düşmesi ithal tüketim ve girdi mallarının fiyatlarının düşmesine neden olur, yani ithalat görece kolaylaşır.

Nominal döviz kurunun düşmesi ihraç edilen malların (yurt içinde üretilen malların yurt dışına satılması) yabancı vatandaşlar için pahalılaşması anlamına gelir.

Örneğin, yerli üretim bir ayakkabı 120 TL olsun. Kur 1 \$ = 2 TL iken bu ayakkabının \$ cinsinden fiyatı $120 / 2 = 60$ \$ olurken, kur 1 \$ = 1 TL iken aynı ayakkabının \$ cinsinden fiyatı $120 / 1 = 120$ \$ olur.

Özetle, döviz kurunun düşmesi ihraç mallarının fiyatlarının yurt dışı alıcılar açısından pahalılaşmasına neden olur, yani ihracat görece zorlaşır.

Reel Döviz Kuru

Nominal döviz kurunu “e” reel döviz kurunu ise “R” ile gösterelim.

Yurt içi fiyat düzeyi P ve yurt dışı fiyat düzeyine de P* diyelim.

Bu durumda reel döviz kuru şöyle tanımlanır:

$$R = \frac{eP^*}{P} = \frac{\text{yurt dışı fiyat düzeyinin ulusal para cinsinden değeri}}{\text{yurt içi fiyat düzeyi}}$$

Reel döviz kurunun yükselmesine reel değer kaybı denir.

Reel döviz kurunun düşmesine reel değer kazancı denir.

DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ

Nominal döviz kuru 3 şekilde belirlenir:

1. Sabit Döviz Kuru Sistemleri
2. Esnek Döviz Kuru Sistemleri
3. Kirli Döviz Kuru Sistemleri

1. Sabit Döviz Kuru Sistemleri:

Döviz kuru Merkez Bankası tarafından belirlenir ve Merkez Bankası belirlediği döviz kuru üzerinden isteyenlere döviz satar ve/veya isteyenlerden döviz alır.

Sabit döviz kuru sisteminde gerekli görüldüğünde Merkez Bankası (MB) döviz kurunu yükseltebilir.

Örneğin, 1 \$ = 2 TL'de sabit iken MB nominal döviz kurunu artık 1 \$ = 3 TL'de sabitlemeye karar verirse buna **devalüasyon** denir.

Sabit döviz kuru sisteminde gerekli görüldüğünde Merkez Bankası (MB) döviz kurunu düşürebilir.

Örneğin, 1 \$ = 2 TL'de sabit iken MB nominal döviz kurunu artık 1 \$ = 1 TL'de sabitlemeye karar verirse buna da **revalüasyon** denir.

2. Esnek Döviz Kuru Sistemleri

Nominal döviz kurunun piyasalar tarafından belirlenmesidir. Yani nominal döviz kuru, piyasada döviz arzı ve talebine göre belirlenir. **Merkez Bankası'nın hiçbir müdahalesi yoktur.**

3. Kirli Döviz Kuru Sistemleri (Piyasa+Müdahale)

Nominal döviz kuru piyasalar tarafından belirlenir fakat zaman zaman Merkez Bankası döviz alarak ya da satarak nominal döviz kuruna müdahale eder.

Ödemeler Dengesi

Bir ülkenin belirli bir yılda dış dünya ile olan ekonomik ilişkilerinin parasal karşılıklarını gösterir.

4 ana kalemden oluşur.

1. Cari İşlemler Hesabı
2. Sermaye ve Finans Hesabı
3. Net Hata ve Noksan
4. Rezerv Varlıklar